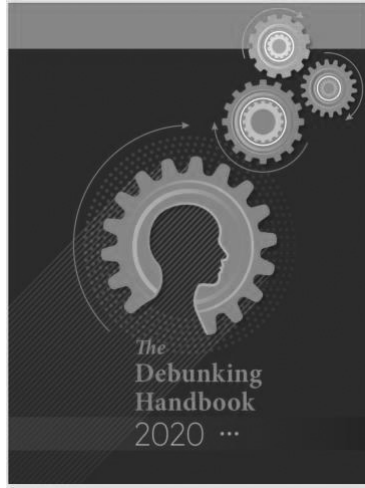

บรรณนิทัศน์

บทสะท้อน: The Debunking Handbook 2020

วิไลวรรณ จงวิไลเกษม¹

ชื่อหนังสือ: *The Debunking Handbook 2020*
ผู้แต่ง: Stephan Lewandowsky et al.
จัดพิมพ์โดย: <https://sks.to/db2020>
ปีที่พิมพ์: 2020
จำนวนหน้า: 19 หน้า

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประจำกลุ่มสาขาวิชาวิทยุและโทรทัศน์ คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

“ความจริงที่เที่ยงตรงมีความสำคัญน้อยกว่าความคึกคัก เรามีแนวโน้ม
ที่จะเชื่อความเท็จเมื่อความเท็จถูกกล่าวถึงซ้ำๆ บ่อยๆ”

The Debunking Handbook 2020

ท่ามกลางสงครามข้อมูลข่าวสารที่โหมกระหน่ำบนโลกโซเชียลมีเดีย ตลอดช่วงเดือนตุลาคม 2563 ที่มีการขับเคลื่อนทางการเมืองในนามกลุ่มเยาวชนปลดแอก จนพัฒนามาเป็น “คณะราษฎร 2563” เราพบว่า “ข่าวปลอม” หรือ “ข้อมูลเท็จ” ถูกปนเปมากับข้อมูลข่าวสารจริงในโลกออนไลน์

จนเกิดคำถามว่า ทำไมข่าวปลอมถึงได้รับความนิยม และถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารท่ามกลางความขัดแย้งของทั้ง 2 ฝ่ายมาทุกยุคทุกสมัย แม้พื้นที่การสื่อสารเปลี่ยนแปลงไปจากออฟไลน์มาสู่ยุคของสื่อออนไลน์

ในฐานะที่เราเป็นทั้งคนสื่อสารที่จะส่งต่อข้อมูลข่าวสารต่างๆ และเป็นผู้รับสารในเวลาเดียวกัน เราจะรู้เท่าทันข่าวปลอมหรือข้อมูลเท็จอย่างไร และที่สำคัญ เราจัดการกับข่าวปลอมหรือข้อมูลเท็จที่กระจายอยู่บนโลกออนไลน์อย่างไร

The Debunking Handbook 2020 มีคำตอบ

ความน่าสนใจของหนังสือเล่มนี้สำหรับผู้เขียนคือ หนังสือเล่มนี้ให้สถานะตัวเองว่าเป็น “คู่มือ” มีความหนาเพียง 19 หน้า มีการอ้างอิง 108 รายการ เป็นการทำงานร่วมกันของอาจารย์ 22 คนทางด้านสังคมศาสตร์ รัฐศาสตร์ จิตวิทยาการศึกษา และทางด้านการสื่อสาร จาก 20 สถาบันการศึกษาชั้นนำในสหรัฐอเมริกาที่ร่วมกันเขียนคู่มือฉบับนี้ขึ้นมา

ความน่าสนใจอีกประการคือ คู่มือฉบับนี้จะไม่ใช้คำว่า “fake news” (ข่าวปลอม) แต่จะใช้คำว่า “misinformation” (ข้อมูลเท็จ) ตลอดทั้งฉบับ และใช้คำว่า “myth” (มายาคติหรือภาพลวงตา) แทนคำว่า “misinformation” บ่อยๆ ตลอดทั้งฉบับ ดังนั้นบรรทัดต่อไปนี้ ผู้เขียนจะใช้คำว่า “ข้อมูลเท็จ” ซึ่งเท่ากับข่าวปลอม

และที่สำคัญ หัวใจของคู่มือฉบับนี้ชวนเราคิดต่อ และถกเถียงต่อ ทั้งประเด็นผลกระทบของข้อมูลเท็จที่ทำงานเชิงจิตวิทยา และวิธีการที่จะหักล้างกับข้อมูลเท็จบนสื่อ ที่ผู้จัดทำคู่มือฉบับนี้ใช้คำว่า “debunking” ภายใต้อัน 4 หัวข้อหลัก คือ “Misinformation can do damage”, “Misinformation can be sticky”, “Prevent misinformation from sticking if you can” และ “Debunk often and properly”

Misinformation Can Do Damage

ข้อมูลเท็จเป็นข้อมูลที่ผิดที่ถูกแพร่กระจาย ไม่ว่าจะโดยเข้าใจผิดหรือตั้งใจที่จะนำไปสู่ความเข้าใจผิด ข้อมูลเท็จมีศักยภาพถึงขั้นทำร้ายปัจเจกบุคคลและสังคม ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งต้องปกป้องหรือช่วยกันสนับสนุนคนที่ต่อต้านข้อมูลเท็จ เรื่องนี้บ้านเรามีศูนย์ข่าวก่อนแชร์ ช่อง 9 อสมท. ที่นำเสนอข้อมูลที่เป็นเท็จที่แพร่กระจายในสื่อสังคมออนไลน์ และในส่วนของภาคประชาสังคมมีการรวมตัวทำงาน ทั้งนักวิชาการ นักวิชาชีพ และนักขับเคลื่อนสังคมในนาม “Cofact”

คู่มือฉบับนี้ระบุตั้งแต่ประโยคนี้เมื่อเข้าสู่เนื้อหาว่า “ข้อมูลเท็จทำลายสังคมในหลายทาง” พร้อมกับอธิบายว่า มันเป็นการง่ายมากที่เราจะเข้าใจผิด เพราะความรู้สึกของความคุ้นเคยกับความจริงมันเชื่อมโยงกันบ่อยๆ พวกเราดูเหมือนที่จะเชื่อสิ่งที่ได้ยินมาก่อนแล้วหลายๆ ครั้งมากกว่าข้อมูลใหม่ พร้อมกับเน้นย้ำที่ประโยคนี้ว่า

“ความจริงที่เที่ยงตรงมีความสำคัญน้อยกว่าความคุ้นเคย เรามีแนวโน้มที่จะเชื่อความเท็จ เมื่อความเท็จถูกกล่าวถึงซ้ำๆ บ่อยๆ”

โดยเรียกปรากฏการณ์นี้ว่า “ผลกระทบความจริงที่ลวงตา” (*illusory truth effect*) พร้อมกับสรุปว่า ยิ่งคนเผชิญกับข้อมูลเท็จมากเท่าไร ข้อมูลเท็จเหล่านั้นดูเหมือนเป็นความจริง และยิ่งติดหนึบในตัวเรา ทั้งๆ ที่มีแหล่งที่มาชี้ชัดว่า ไม่น่าเชื่อถือ และข้อมูลเท็จมักมากับภาษาที่เราอารมณ์ และถูกออกแบบมาเพื่อดึงดูดความสนใจ พร้อมกับแพร่กระจายในข่าวสารปัจจุบันบนออนไลน์

Misinformation Can Be Sticky

การตรวจสอบข้อเท็จจริง (fact checking) สามารถลดความเชื่อของประชาชนในข้อมูลที่ผิด อย่างไรก็ตาม ข้อมูลเท็จยังคงมีอิทธิพลต่อความคิดของประชาชน แม้ว่าหลังจากนั้นจะได้รับทราบข้อมูลที่ถูกต้องแล้วก็ตาม โดยผู้เขียนคู่มือฉบับนี้เรียกอาการว่า “ผลกระทบอิทธิพลต่อเนื่อง” (continued influence effect)

“ถึงแม้ว่าการแก้ไขข้อเท็จจริงนั้นดูเหมือนจะมีประสิทธิภาพ บ่อยครั้งที่คนมักก็จะเชื่อกับข้อมูลเท็จในบริบทอื่นๆ” เป็นอาการประหนึ่งข้อมูลเท็จนี้ติดหนึบในตัวเรากลายเป็นความเชื่อ (belief) อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนบอกว่า แม้ว่าข้อมูลเท็จเหล่านี้จะติดในตัวเรา พวกเรามีโอกาสที่จะตอบโต้ได้ พวกเราสามารถป้องกันข้อมูลเท็จจากการถอนรากตั้งแต่ครั้งแรก

Prevent Misinformation from Sticking If You Can

การป้องกันข้อมูลเท็จที่จะมาติดหนึบในตัวเรา ด้วยวิธีการป้องกันด้วยตัวเราเองเหมือนการฉีดวัคซีนเข้าไปในตัวเรา ด้วยการมีความรู้ที่เท่าทันเทคนิคต่างๆ ของข้อมูลเท็จ และป้องกันการไม่เป็นผู้เผยแพร่ข้อมูลเท็จเอง ซึ่งในคู่มือฉบับนี้ใช้คำว่า “inoculation”

พร้อมกับเตือนว่า “บางครั้งสื่อไม่ได้เช็กข้อเท็จจริงก่อนตีพิมพ์เผยแพร่ ทำให้ข้อมูลที่นำเสนอกลายเป็นข้อมูลเท็จ”

โดยผู้เขียนนำเสนอวิธีการง่ายๆ ที่จะนำไปสู่การรู้เท่าทันสื่อที่ยิ่งใหญ่ คือ (1) ประเมินข้อมูลที่ได้รับอย่างมีเหตุมีผล ช่วยลดการรับข้อมูลเท็จ (2) ให้ความรู้แก่คนอ่านเกี่ยวกับกลยุทธ์เฉพาะที่จะช่วยในการประเมินอย่างมีเหตุมีผล ซึ่งผู้เขียนกล่าวว่า วิธีการนี้ช่วยพัฒนานิสัยที่สำคัญ เช่น กลยุทธ์ในการระงับการซื้อ การใช้คำในการโฆษณา และก่อนแชร์ข้อมูลอะไร ให้เช็กแหล่งที่มาหลายที่เพื่อประเมินความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์ โดยผู้เขียนเตือนว่า ถ้าทุกคนทำเช่นนี้ ผลกระทบของข้อมูลเท็จจากแหล่งข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือน้อยสามารถถูกทำให้ลดลง

Debunk Often and Properly

ในคู่มือแนะนำว่า หลังจากที่เรามีภูมิคุ้มกันข้อมูลเท็จแล้ว เราต้องมีความพร้อมปฏิบัติการหักล้างข้อมูลเท็จเหล่านี้บ่อยๆ และเพื่อให้การหักล้างมีประสิทธิภาพ เราต้องให้ข้อมูลรายละเอียดในการหักล้างข้อมูลเท็จนั้น โดยการอธิบายที่ชัดเจนว่า ข้อมูลนั้นเท็จอย่างไร และที่ถูกต้องเป็นอย่างไร ทำให้ข้อมูลเท็จเหล่านั้นไม่สามารถติดหนึบในผู้ที่รับข้อมูลเท็จนั้นได้ แต่ถ้าเราไม่สามารถหักล้างรายละเอียดได้ ข้อมูลเท็จนั้นยังคงติดอยู่ในผู้รับ ทั้งๆ ที่มีความพยายามที่จะแก้ไขให้ถูกต้อง

คู่มือได้นำเสนอกระบวนการหักล้างประกอบด้วย 4 องค์ประกอบดังนี้

ภาพที่ 1 กระบวนการหักล้างข้อมูลเท็จ

FACT นำด้วยข้อเท็จจริงที่ชัดเจน แหลวมคมและหนักแน่น ด้วยประโยคที่ง่าย ๆ มั่นคง และเป็นไปได้ ที่สำคัญคือต้องเข้ากับเนื้อเรื่อง

WARN ABOUT THE MYTH เตือนก่อนล่วงหน้าข้อมูลที่เท็จ (ภาพลวงตา) จะถูกกล่าวถึงในทันทีทันใด หลีกเลี่ยงการกล่าวซ้ำข้อมูลเท็จ เพราะการทำซ้ำๆ ทำให้ข้อมูลกลายเป็นจริง

EXPLAIN FALLACY อธิบายว่า ข้อมูลเท็จนี้นำไปสู่ความเข้าใจผิดอย่างไร ชี้ให้เห็นว่า ทำไมข้อมูลเท็จจึงถูกเชื่อว่าเป็นจริงครั้งแรก ชี้ให้เห็นว่าเป็นเท็จอย่างไร และถูกต้องอย่างไร

FACT จบด้วยการเสริมข้อเท็จจริงหลายๆ ครั้งที่เป็นไปได้ แน่ใจว่าให้การอธิบายที่เป็นทางเลือกอย่างง่ายๆ ไม่ต้องซ้ำซ้อน และใช้การอธิบายที่สัมพันธ์เดียวกันกับข้อมูลเท็จเดิม

อ่าน *The Debunking Handbook 2020* จบ นึกหวนถึงสถานการณ์สงครามข่าวปลอมในการเมืองไทยภายใต้ความขัดแย้งทางความคิดทางการเมืองที่ทุกคนต่างสามารถเป็นสารตั้งต้นของข้อมูลเท็จ เป็นผู้ส่งต่อข้อมูลเท็จจริงทั้งแบบตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจ ด้วยเราเชื่อไปแล้วว่ามันจริง ที่เกิดจาก “ผลกระทบความจริงที่ลวงตา” (illusory truth effect) ก่อให้เกิดผลกระทบอิทธิพลต่อเนื่องที่สามารถทำลายทั้งตัวเราเองและสังคม

อยากชวนต่อ ยอดนอกจากรู้เท่าทันข้อมูลเท็จ รู้เท่าทันความเชื่อที่ติดแน่น ตัวเองจนกลายเป็นอคติ มาเป็น fact checker ผู้ตรวจสอบข้อเท็จจริง และเป็น debunker หักล้างข้อมูลเท็จด้วยข้อมูลจริง

#มาสู้กันด้วยข้อมูล #factchecker #debunker